

TAZYIQ VA ZO'RAVONLIKDAN JABRLANGAN XOTIN-QIZLAR TOIFALARI

Normamat Ramazonovich Mallayev

Termiz davlat universiteti Yuridik fanlar nomzodi, dotsent.

0009-0000-6331-1576

Abdurasulova Sabrina Sanjar qizi

Termiz davlat universiteti Advokatlik faoliyati mutaxassisligi 1-kurs tinglovchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19946679>

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda oila-turmush munosabatlari doirasida tazyiq va zo'rvonlikka uchragan xotin-qizlarning asosiy toifalari, ularning viktimologik xususiyatlari hamda jinoyat sodir etilish jarayonida jabrlanuvchi omilining roli kriminologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, aybdor va jabrlanuvchi o'rtasidagi o'ziga xos munosabatlar huquqbuzarlik yuzaga kelishidagi muhim omil sifatida ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Tazyiq, zo'rvonlik, jabrlanuvchi, viktimologiya, viktimologik xususiyatlar, oilaviy zo'rvonlik, huquqbuzarlik, jinoyat, profilaktika, ayollar huquqlari, ijtimoiy himoya, kriminologiya, oilaviy nizolar, xulq-atvor, spirtli ichimliklar, ijtimoiy-demografik tarkib.

Kirish

Kriminologiya fanida huquqbuzarlik sodir etilishida aybdor va jabrlanuvchi o'rtasidagi maxsus munosabatlar uzoq vaqtdan beri muhim omil sifatida e'tirof etib kelinmoqda. Ilmiy adabiyotlarda jabrlanuvchi ko'pincha jinoyat yuzaga kelishidagi faol omillardan biri deb qaraladi va huquqbuzarlikning aybdor bilan jabrlanuvchi o'rtasidagi munosabatlar natijasi ekanligi ta'kidlanadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga ko'ra, huquqbuzarlikdan jabrlanuvchi — jismoniy, ma'naviy yoki mulkiy zarar yetkazilishi oqibatida zarar ko'rgan shaxsdir. Oila-turmush doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklardan jabrlangan shaxslarni o'rganish, ularning viktimologik xususiyatlarini tahlil etish va samarali profilaktika choralari ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Viktimologik yondashuv jabrlanuvchi shaxsning jinoyat sodir etilishidan oldingi, sodir etilish jarayonidagi va undan keyingi holatini kompleks o'rganishni nazarda tutadi. Bu "viktimologik tavsif" tushunchasi orqali ifodalanadi.

Mazkur yondashuv oilaviy zo'rvonlik holatlarini chuqur tahlil qilish, jabrlanuvchilarning roli va xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, samarali profilaktika choralari ishlab chiqishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oila doirasidagi zo'rvonlik qurbonlari asosan ijtimoiy jihatdan zaif qatlam vakillaridir.

Xususan, jabrlanganlarning 57,4 foizini ayollar, 29,7 foizini voyaga yetmaganlar, 6,1 foizini keksalar, 4,6 foizini erkaklar va 2,6 foizini nogiron shaxslar tashkil etadi. Ba'zi tadqiqotlarda tan jarohati yetkazish bilan bog'liq jinoyatlarda jabrlanuvchilarning 60 foizini ayollar va bolalar egallashi qayd etilgan.

Xorijiy olimlar, jumladan A.N. Fataevning izlanishlariga ko'ra, oilaviy zo'rvonlikdan jabrlanganlarning 72 foizini ayollar, 39 foizini bolalar, 17 foizini qarindoshlar va 3 foizini erkaklar tashkil etadi. Bu holat zo'rvonlikning ko'proq himoyasiz va zaif qatlamlarga qaratilganligini yaqqol namoyon qiladi.

Qasddan tan jarohati yetkazish bilan bog'liq jinoyatlar tahlili jabrlanuvchi omilining muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Masalan, 32,8 foiz holatlarda jabrlanuvchining salbiy xulq-atvori, 25 foizida tomonlar o'rtasidagi nizolar, 19 foizida jabrlanuvchining ta'sir o'tkazishga urinishi, 14 foizida esa birgalikda spirtli ichimlik iste'moli viktimologik omil sifatida namoyon bo'lgan.

Tazyiq va zo'ravonlikdan jabrlangan xotin-qizlarning ta'lim darajasi ham turlicha ekanligi aniqlangan. Ularning 2,2 foizida boshlang'ich ma'lumot ham yo'q, 8 foizi to'liq bo'lmagan ta'limga ega, 60,9 foizi o'rta ma'lumotli, 21,2 foizi o'rta maxsus, 1,5 foizi to'liq bo'lmagan oliy va 16 foizi oliy ma'lumotga ega.

Yuqoridagi tahlillar oila doirasidagi zo'ravonlik muammosini kamaytirish uchun jabrlanuvchilarning viktimologik xususiyatlarini chuqur o'rganish va manzilli (maqsadli) profilaktika choralarini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

Oila ichidagi tazyiq va zo'ravonlikka qarshi kurashda jabrlanuvchilarning ijtimoiy-demografik va viktimologik xususiyatlarini hisobga olgan holda profilaktika tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Bu nafaqat huquqbuzarliklar sonini kamaytirishga, balki zaif qatlamlarni ijtimoiy himoya qilish va oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar organlari faoliyati to'g'risidagi normativ-huquqiy hujjatlar.
5. Kriminologiya: darslik / mas'ul muharrirlar. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
6. Viktimologiya asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent.
7. Fataev A.N. Oila doirasidagi zo'ravonlik muammolari va uning kriminologik tahlili.
8. Xalqaro tashkilotlar materiallari (BMT, UN Women) – ayollarga nisbatan zo'ravonlik muammolari bo'yicha hisobotlar.
9. Ilmiy maqolalar va statistik tahlillar to'plami (oila zo'ravonligi va jabrlanuvchilar masalasi bo'yicha).